

А. Яковлев,

аспірант відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України

ДЕТЕРМІНАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Сфера земельних відносин набуває особливої значущості для Української держави і суспільства через низку обставин: визначає Україну як аграрну державу, що концентрує до 27 % світових запасів родючих чорноземів; є умовою для здійснення сільського господарства й успішного функціонування аграрної галузі; сприяє продовольчій, екологічній та енергетичній безпеці; виступає передумовою сталого соціально-економічного розвитку нашої держави; представляє собою бюджетоутворюючий сектор національної економіки; виконує соціокультурну роль для остаточного формування української нації.

Сучасний стан сфери земельних відносин характеризується багатьма викликами і загрозами, одним із яких є земельні кримінальні правопорушення, передбачені статтями 197-1, 239, 239-1, 239-2, 254 КК України. Вони істотним чином заважають реалізації законними землевласниками й землекористувачами їх права власності на землю, а також погіршують природні властивості земельних ресурсів.

Для вироблення системи перспективних заходів запобігання негативному соціальному явищу земельної злочинності потребує дослідження її кримінологічної детермінації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми злочинності у сфері земель-

них відносин вивчалися багатьма правниками. Серед них: О. О. Дудоров, Я. О. Дякін, В. М. Захарчук, Г. С. Крайник, П. Ф. Кулинич, В. К. Матвійчук, А. М. Мірошніченко, Р. О. Мовчан, В. В. Носік, О. О. Пенязькова, Є. В. Пряхін, Н. М. Татарин, А. М. Шульга та ін. Окремі кримінологічні питання анонсованої проблематики на монографічному рівні досліджували А. М. Ізовіта, Т. В. Корнякова, М. Г. Максименцев, М. Ю. Марченко, Ю. А. Турлова. Це свідчить про фрагментарність саме кримінологічного пізнання злочинності у земельній сфері, включаючи її детермінацію, на сучасному етапі, адже здебільшого науковці вивчали її у контексті загального розгляду дотичних наукових проблем. Більше того, ця тематика є малодослідженою після відкриття у липні 2021 р. в Україні ринку землі, який доповнив детермінаційний комплекс таких правопорушень новими криміногенними загрозами.

Мета статті – пізнання кримінологічної детермінації кримінальних правопорушень у земельній сфері та їх класифікація.

Виклад основного матеріалу. Детермінація злочинності включає увесь комплекс негативних соціальних явищ і процесів, які у той чи інший спосіб зумовлюють її поширення та подальше відтворення. Зазвичай вона включає відповідні причини та умови. Також детермінація може охоплювати

віктимні властивості окремих потерпілих та їх віктимну поведінку. У цій же статті пропонується зосередитись на окремому блоці системи детермінації земельних правопорушень. Його утворюють різні за природою та силою негативного впливу криміногенні чинники. Вони мають об'єктивний характер, поширені у різних соціальних сферах й «завдячують» своєю появою різним суб'єктам, задіяним у сфері земельних відносин. Основою для здійснення відповідних суджень є результати проведеного теоретичного й емпіричного дослідження анонсованої проблематики.

Детермінанти земельних кримінальних правопорушень пропонується умовно розділити на ті, що мають стратегічний, а також тактичний характер. Стратегічними за силою свого руйнівного впливу на цілісність й ефективність земельної сфери є різні недоліки державної політики: земельної, антикорупційної, аграрної, щодо реформування українського села, екологічної. Стратегічний масштаб мають й нормативно-правові чинники, від яких фактично залежить правовий базис реалізації відмінних векторів внутрішньої державної політики. До блоку детермінантів тактичного рівня відносяться криміногенні чинники, які мають організаційно-управлінський, соціально-економічний, соціально-психологічний та інший характер.

На переконання 1 161 опитаного експерта (працівники органів прокуратури, Національної поліції, Держгеокадастру, Держекоінспекції), земельні кримінальні правопорушення істотним чином детермінує саме незавершеність земельної реформи в Україні.

«Помилковість» державної політики України у сфері земельних відносин корелює із криміногенністю політичного режиму і засадами формування й реалізації внутрішньої державної політики протягом останніх 30 років. Ураховуючи, що у вищих

ешелонах державної влади нашої країни превалює спрямованість більшості політиків на незаконне збагачення з використанням власного службового становища і владно-розпорядчих інструментів, видається цілком логічним, що політика у сфері землекористування була недосконалою кілька десятиліть. Адже указана обставина була вигідною передусім її основним бенефіціарам у виді нової прогресивної політичної «еліти». Однак ця прогресивність виражалась не у реальному реформуванні земельної сфери на прозорих і соціально відповідальних засадах демократичної правової держави на благо усього українського суспільства, а лише з урахуванням власних або вузьких корпоративних інтересів.

Механізмом для розкрадання української землі й чинником, який сприяв учиненню різних земельних злочинів, став мораторій на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення. Він був запроваджений у 2002 р. відповідно до прийнятого Земельного кодексу України і скасований лише у липні 2021 р. Протягом дії подібного особливого правового режиму землекористування існувало чимало нелегальних схем оформлення права власності на землю. За оцінками консалтингової компанії «Земельний Фонд України», з використанням багатьох механізмів ділкам удавалось у 80 % випадків обходити дію зазначеного мораторію [1]. Подібні махінації призвели до того, що 30–50 % державних земель державі уже не належать [2]. Помилковість тривалого існування земельного мораторію у 2018 р. визнав й Європейський суд з прав людини, адже у такий спосіб в Україні було порушено право власності [3, с. 9].

Окремим аспектом недосконалої земельної політики в Україні вважаються стратегічні помилки у здійсненні контрольних функцій щодо охорони земельних відносин, які покладаються на Держгеокадастр.

Замість налагодження ефективної роботи цей орган, на думку деяких учених, перетворився на потужного забюрократизованого управлінського «монстра» у системі органів державної влади. Він посідає третє місце за видатками на його діяльність серед усіх державних інституцій. Держгеокадастр має ознаки «державного концерну» зі штучно роздутим штатом працівників. Його діяльність не укладається у парадигму реформи з децентралізації державного управління й розширення повноважень органів місцевого самоврядування [4].

Другим за значимістю напрямом державної політики з огляду на потужність детермінуючого впливу вважається антикорупційна політика, а точніше недоліки її формування та реалізації в Україні. Згідно з Антикорупційною стратегією на 2021–2025 роки у нашій країні на теперішній час найбільш корумпованою є, окрім іншого, сфера земельних відносин [5]. Подібна позиція цілком узгоджується із аналізом, проведеним НАЗК. Відповідно до нього земельна сфера визначена пріоритетом за напрямом активної роботи через наявність тут найбільшої кількості корупційних ризиків [6].

За даними асоціації «Український клуб аграрного бізнесу», земельну сферу названо найбільшою корупційною «ямою» в Україні, оскільки від різних незаконних оборотів із землею держава щороку втрачає до 10 млрд грн. [7]. Зрозуміло, що подібний негативний результат зміг перетворитись на реальність завдяки неефективній антикорупційній політиці, у тому числі у сфері земельних відносин.

Невід'ємною складовою детермінації кримінальних правопорушень у земельній сфері є недоліки державної аграрної політики, оскільки результативна аграрна політика не уявляється можливою без успішного функціонування ринку землі. Фактично з 1991 р. по 2021 р. простежується період своєрідної аграрної

руїни, коли, з одного боку, ліквідований радянський зразок використання землі, а, з другого, – з певних причин не створено сприятливі умови для запровадження ринку землі, підвищення ефективності землекористування й реального відновлення економічно сталого розвитку України, в основі якого перебуватимуть результати продуманої державної аграрної політики. Тому у 30-річний період незалежності України були усі інституційні можливості для різноманітних зловживань у сфері земельних відносин, у тому числі посягань на землю та право власності на неї.

Для повномасштабної реалізації потенціалу аграрного сектору заважає чимало проблем, зокрема: обмежена платоспроможність вітчизняних споживачів; нестабільність конкурентних позицій вітчизняної сільськогосподарської продукції на зовнішньому, особливо європейському, ринку; низькі темпи технологічного оновлення сільськогосподарського виробництва; невирішення питань удосконалення методів державної підтримки малих виробників, сприяння у їх виході на світовий аграрний ринок [8] тощо.

Перелічені та деякі інші недоліки державної аграрної політики України природно сприяють появі багатьох прорахунків політики щодо реформування українського села. У Концепції розвитку сільських територій, схваленій у 2015 р., виділено аж 20 причин занепаду українського села, основними серед яких є: недостатність обсягів державної фінансової підтримки існуючих програм, спрямованих на сільський розвиток; низький рівень забезпечення сільського населення соціальними та економічними послугами; неврахування екологічних вимог у виробничих процесах, що відбуваються на селі; незадовільний стан диверсифікації економіки сільських територій, що призводить до міграції сільської молоді, високого рівня безробіття та низьких доходів сільського населення, руйнування

соціальної інфраструктури; низький рівень підприємницької ініціативи; неефективність органів місцевого самоврядування у вирішенні проблемних питань розвитку сільських територій; стереотипний підхід до сільських територій як виключно просторової бази сільськогосподарського виробництва тощо [9].

Велика кількість прорахунків, що простежуються в реалізації земельного, антикорупційного, аграрного, сільського реформування, прямо чи непрямо зумовлюють появу деяких проблем екологічної безпеки сільських, і не тільки, територій. Їх поява «завдячується» не в останню чергу безвідповідальній екологічній державній політиці.

Відповідно до Індексу екологічної ефективності (Environmental Performance Index) Україна посідає 60 місце серед 180 країн світу. Згідно зі Стратегією екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 р. найгірші показники в оцінці нашої держави становлять, окрім іншого, такі категорії, як умови для збереження біорізноманіття, стан екосистемних послуг, санітарія та управління відходами. У цій Стратегії виділено низку проблем у сфері охорони навколишнього природного середовища, що негативно впливають на здоров'я людей та сталість екосистем і які стосуються земельних ресурсів: деградація останніх; відсутність достатньої інфраструктури та ефективної системи управління відходами; відсутність дієвої системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища тощо [10].

На теперішній час процеси деградації земель та опустелювання є одними з найбільш серйозних викликів для сталого розвитку країни. Вони спричиняють істотні проблеми екологічного і соціально-економічного характеру. Зокрема, масштабними деградаційними процесами є водна та вітрова ерозія ґрунтів (57 % територій

країни), підтоплення земель (12 %), їх підкислення (18 %), засолення та осолонцювання ґрунтів (6 %). За різними критеріями забрудненими є близько 20 % українських земель. Щороку фіксується до 23 тис. випадків зсувів. Унаслідок абразії руйнується до 60 % узбережжя Азовського і Чорного морів та 41 % берегової лінії дніпровських водосховищ. Більш як 150 тис. га земель порушені внаслідок гірничодобувної та інших видів діяльності [11].

Окремим блоком неефективної політики щодо екологічної безпеки в Україні є застаріла практика поводження з відходами, яка не відповідає сучасним стандартам у цій сфері розвинених країн світу. Указана проблематика докладно описана у Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 р. На теперішній час система управління відходами у нашій державі характеризується багатьма тенденціями, основними серед яких є: накопичення відходів у промисловому і побутовому секторах; здійснення неналежним чином утилізації небезпечних відходів; розміщення побутових відходів без урахування можливих небезпечних наслідків; неналежний рівень використання відходів, як вторинної сировини, унаслідок недосконалої організаційно-економічних засад залучення їх у виробництво; неефективність упроваджених економічних інструментів у сфері поводження з відходами [12].

В Україні функціонує 460 міст, близько 500 районів, 885 селищ міського типу і 28,3 тис. сіл, органи місцевого самоврядування яких повністю відповідають за організацію надання послуг з поводження із твердими побутовими відходами. Обсяги утворення твердих побутових відходів в Україні становлять близько 49 млн м³ або 11 млн т. Попри невпинне скорочення населення України обсяги утворення побутових відходів збільшуються (до 300 кг відходів на

людину щороку). При цьому домінуючим способом поводження з 94 % побутових відходів залишається їх вивезення та захоронення на полігонах та сміттєзвалищах [12].

На істотне загострення екологічної безпеки в Україні й, відповідно, зменшення ефективності державної політики у цій царині вплинула зовнішня військова агресія та її негативні екологічні наслідки. Зокрема, за даними Мінагрополітики й експертів KSE Institute, станом лише на середину червня 2022 р. шкода (екологічна й економічна) від військових дій загарбників оцінюється щонайменше у 4,3 млрд дол. США. Це пояснюється: мінним забрудненням земельних ділянок; фізичним знищенням сільськогосподарських угідь; пошкодженням ірригаційної інфраструктури, особливо на окупованих частинах півдня України; знищенням сільськогосподарської техніки та ін. [13] Більш пізні (вересень 2022 р.) оцінки екологічних наслідків війни в Україні є набагато песимістичнішими, адже загальний обсяг збитків перевищує 35 млрд дол. США. Щодо шкоди, завданої ґрунтам, то на її усунення необхідно понад 11 млрд євро [14].

Значна частина опитаних у перебігу дослідження респондентів указала, що недосконалість земельного законодавства України певним чином зумовлює кримінальні правопорушення у сфері земельних відносин. Експерти до одного із криміногенних чинників досліджуваного явища віднесли також наявність зовеликої кількості нормативно-правових актів (зарегульованість, нормативно-правова перевантаженість), що регулюють земельні правовідносини. Насправді злочинність у земельній сфері детермінована набагато більшою чисельністю подібних криміногенних чинників. На думку Т. В. Корнякової, третина екологічних, у тому числі земельних, злочинів зумовлена саме недоліками нормативно-правового регулювання [15].

Особливість сфери земельних відносин полягає, окрім іншого, у тому, що вона впорядкована нормами конституційного, екологічного, безпосередньо земельного, аграрного, кримінального, адміністративного та інших галузей законодавства. Норми кожної із них за певних умов можуть виступати як своєрідні детермінанти земельних правопорушень.

Незважаючи на перше помилкове враження від завершеності земельної реформи через запровадження в Україні ринку землі, на думку окремих фахівців у земельній галузі, наразі має місце низка нормативно неврегульованих питань щодо: роз'єднаності земельно-реєстраційної системи; нормативної зарегульованості діяльності державних органів земельних ресурсів; відсутності законодавства, яке б дозволяло об'єднаним територіальним громадам регулювати ринок сільськогосподарських земель на своїй території; неприйняття спеціального закону про моніторинг земельних відносин; несформованості окремого інституту правової охорони земель; надмірної колізійності земельного законодавства та ін. [16].

Група організаційно-управлінських криміногенних чинників належить до так званого тактичного рівня прорахунків. За обсягом їх кількості та різноманітністю проявів таким детермінантам немає аналогів. Низку аналізованих детермінантів виділили учасники експертного опитування, а саме: а) пасивність Держгеокадастру й Держекоінспекції щодо нагляду за використанням та охороною земель; б) недостатнє грошове, соціальне й ресурсне забезпечення правоохоронних та контролюючих органів; в) корупція у системі правоохоронних й контролюючих органів; г) відсутність дієвої методики розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії; д) неналежна взаємодія оперативних працівників і слідчих при розслідуванні подібних правопорушень; е) незадовільна комуніка-

ція контролюючих і правоохоронних органів; є) довготривала процедура відведення земельних ділянок.

Понад 35 різних за спрямованістю умовних кримінальних правопорушень було визначено за результатами ознайомлення з матеріалами 350 вивчених кримінальних проваджень по земельним кримінальним правопорушенням, розглянутих судами України протягом 2015–2020 рр. Зазначимо найбільш типові з них: недостатній контроль з боку органів місцевого самоврядування, контролюючих органів та громадськості; корупція; низький контроль щодо використання земель з боку керівництва підприємств, на балансі яких перебувала земля; непроведення із населенням роз'яснювальної роботи щодо порядку використання земель та відповідальності за порушення земельного законодавства; бездіяльність власника землі та багато ін.

На зумовлення кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин впливають загальні економічні проблеми держави, а також соціально-економічні негаразди, властиві безпосередньо земельній царині. Соціально-економічна вразливість України пояснюється тим, що за роки незалежності України командно-адміністративна модель нерівних правил і можливостей, дискримінаційного доступу до ресурсів, марнотратного господарювання не трансформувалася у сучасну конкурентну ринкову економічну систему, яка генерує інвестиційні стимули та інноваційний дух підприємництва. Натомість постала з депресивним бізнес-кліматом, надмірним зовнішнім боргом, високим рівнем доларизації, тінізації і криміналізації господарської діяльності [17].

Розширити уявлення щодо соціально-економічних детермінантів досліджуваних правопорушень можуть аналітичні матеріали, наведені у Національній економічній стратегії, розрахованій до 2030 р. Зокрема, у цьому документі наголошується на тому,

що: в Україні є слабкою інвестиційна привабливість; агросектор до 2030 р. потребує до 50 млрд дол. США зовнішніх грошових надходжень; у державі відсутній Фонд національного багатства, формування якого має здійснюватись, у тому числі, за рахунок коштів, отриманих від запровадження ринку землі; у нашій країні має місце нерегульований ринок обігу рослинної продукції та ін. [18]. Перелічені та багато інших обставин сприяють незадовільному соціально-економічному стану України.

Протягом 2020–2022 рр. на економіку нашої держави та її соціальну сферу негативно вплинули наслідки двох форс-мажорних обставин. Перша – пандемія COVID-19, яка стала результатом: підвищення рівня безробіття; обмеження малого та середнього бізнесу; безсистемності дій влади у подоланні економічних наслідків пандемії; зниження плантоспроможності населення; падіння ВВП; скорочення ділової активності; інфляції; зменшення інвестицій; колапсу туристичної сфери; істотного скорочення надання транспортних послуг [19].

Другий форс-мажорний чинник пов'язаний із зовнішньою військовою агресією, спрямованою на повалення конституційного ладу в Україні, посяганням на її суверенітет й територіальну цілісність. Війна та її супутні руйнівні у всіх розуміннях наслідки у рази посилили соціально-економічну вразливість нашої держави. Через військові дії майже кожний третій українець був вимушений залишити місце свого постійного проживання. За оцінками ООН, російсько-українська війна є найбільшою кризою із переміщенням людей у світі [20].

Через війну в Україні зруйновано або захоплено 388 підприємств. За офіційними даними, зареєстровано 316 тис. безробітних. Безперечно, ці поверхові цифри не відбивають реального стану ринку праці. За більш об'єктивними методиками визна-

чення цього показника (опитування), на кінець липня 2022 р. в Україні втратили роботу 39 % громадян. На сході держави безробіття сягає 57 %. Значне зниження ділової активності у державі призвело до падіння ВВП лише у II кв. 2022 р. на 40 % [21].

Військові дії негативно позначились й на економічному потенціалі агропромислового комплексу й земельної сфери загалом. Знищення тисяч гектарів засіяних різними сільськогосподарськими культурами полів у результаті ворожих обстрілів у східних і південних областях України призводить до зменшення урожайності, засівання меншої площі угідь через окупацію Луганської, частково Донецької, Харківської, Херсонської, Запорізької, Миколаївської областей. Додатково виникають складнощі у реалізації зібраного врожаю, особливо з використанням морських терміналів унаслідок блокування військово-морськими силами країни-агресора морських торговельних шляхів Чорного й Азовського морів. Часткове розблокування останніх все одно не дозволяє у повному обсязі перевозити морем сільськогосподарську продукцію. Це спричинило не лише мільярди (у доларовому еквіваленті) збитки для економіки України, а й загрожує голодом багатьом бідним африканським й азійським державам.

Правопорушення у сфері земельних відносин детермінують й соціально-психологічні криміногенні чинники. Частина опитаних експертів указали на правовий нігілізм осіб, винних у порушенні земельного законодавства. Результати емпіричного дослідження земельних кримінальних правопорушень також виявили певну кількість із них, що були зумовлені правовою неграмотністю окремих категорій правопорушників. До таких слід віднести передусім селян, пенсіонерів, представників робітничих професій у галузі сільського господарства. Однак більшість злочинців

характеризується все ж таки холодним розрахунком на безкарність й більш-менш упевненим орієнтуванням у відносно складних нормах земельного законодавства. Деякі такі особи хоча і зазначали у суді, що вони помилково самовільно зайняли чужу земельну ділянку, однак це слід розглядати як невдалу спробу виправдати власні протиправні дії.

Соціально-психологічні чинники так чи інакше замикаються на аксіологічних й етичних аспектах природи детермінації земельної злочинності. Сучасна злочинність є по суті віддзеркаленням соціальної дійсності в Україні. І кримінальні правопорушення у сфері земельних відносин у цьому відношенні виключення не становлять. Навпаки, вони демонструють, що їх широке поширення є результатом дисбалансу суспільних цінностей, які, у свою чергу, впливають на деформацію цінностей окремих членів соціуму. Для таких осіб порушення чужого права власності на землю, забруднення останньої, використання не за цільовим призначенням з метою особистого збагачення виявляється, на жаль, «нормальною» поведінкою, яка відповідає їх викривленій системі ціннісних й світоглядних координат.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати про таке:

1) злочинність у сфері земельних відносин є небезпечним негативним соціальним явищем, що гальмує розвиток земельних відносин, заважає економічному розвитку України, а значить – заслуговує на пріоритетність щодо першочергового запобігання з боку контролюючих і правоохоронних органів;

2) детермінація кримінальних правопорушень у земельній сфері зумовлена тісною взаємодією різних елементів складної соціальної системи «земля–сільськогосподарське виробництво–село»;

3) особливість кримінологічної детермінації земельної злочинності

полягає у наявності детермінантів стратегічного і тактичного рівнів;

4) ядро досліджуваного детермінаційного комплексу становлять недоліки державної політики у сфері земельних відносин, доповнені прорахунками за іншими векторами державного реформування, а також комплексом нормативно-правових, організаційно-управлінських, соціально-економічних й соціально-психологічних чинників;

5) запобігання земельній злочинності має відбуватись з урахуванням системи її детермінації.

У науковій статті здійснена спроба дослідження кримінологічної детермінації злочинності у сфері земельних відносин. Її систему складають кримінальні правопорушення, передбачені статтями 197-1, 239, 239-1, 239-2, 254 КК України.

Відповідні висновки ґрунтуються на результатах проведеного теоретичного й емпіричного дослідження: матеріалів 350 кримінальних проваджень про земельні правопорушення; експертне опитування чотирьох груп респондентів (загалом 1 161 особа) у виді працівників прокуратури, Національної поліції, Держгеокадастру та Держреєстрації.

Приділено увагу окремим методологічним аспектам дослідження. Наголошується, що детермінація включає як причини, так і умови вчинення розглянутих правопорушень. Наголошується, що в представлений статті досліджуватимуться лише криміногенні чинники (умови), які сприяють поширенню земельної злочинності.

Виділено два основних рівні (стратегічний і тактичний), що охоплюють усю систему детермінації кримінальних правопорушень у сфері земельних відносин. До першого можна віднести різноманітні недоліки та прорахунки внутріш-

ньої державної політики України в таких сферах, як: земельна, антикорупційна, аграрна, реформування українського села, екологічна. Зазначається, що найпотужніший негативний вплив на відтворення таких правопорушень мають детермінанти земельної політики. До стратегічного рівня детермінації належать також криміногенні чинники нормативно-правового спрямування. Криміногенні чинники тактичного рівня за своєю природою поділено на: організаційно-управлінські, соціально-економічні та соціально-психологічні.

Обґрунтовано, що після введення мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення та, відповідно, відкриття ринку землі в Україні певним чином трансформувалася детермінація земельних правопорушень. Адже з'явилась низка додаткових чинників, які зумовлюють останню.

Сформульовано висновки щодо подальших перспектив кримінологічного пізнання зазначеної проблеми, зокрема в контексті врахування детермінації земельних правопорушень при їх запобіганні.

Ключові слова: злочинність, злочинність у сфері земельних відносин, кримінальні правопорушення, земельні кримінальні правопорушення, детермінація, причини, умови, криміногенні чинники.

Yakovlev A. Determination of criminal offenses in the field of land relations in Ukraine

The scientific article attempts to investigate the criminological determination of crime in the field of land relations. Its system consists of criminal offenses provided for in Articles 197-1, 239, 239-1, 239-2, 254 of the Criminal Code of Ukraine.

The relevant conclusions are based on the results of the conducted

theoretical and empirical research: materials of 350 criminal proceedings on land offenses; an expert survey of four groups of respondents (a total of 1 161 people) in the form of employees of the prosecutor's office, the National Police, the State Geocadaastre and the State Environmental Inspection.

Attention is paid to certain methodological aspects of the research. It is emphasized that the determination includes both the causes and the conditions of the considered offenses. It is emphasized that the presented article will study only criminogenic factors (conditions) that lead to the spread of land crime.

Two main levels (strategic and tactical) covering the entire system of determination of criminal offenses in the field of land relations are distinguished. The first includes various shortcomings and miscalculations of the domestic state policy of Ukraine in such areas as: land, anti-corruption, agrarian, reforming the Ukrainian countryside, environmental. It is noted that the determinants of land policy have the most powerful negative influence on the reproduction of such offenses. The strategic level of determination also includes criminogenic factors of normative and legal direction. Tactical-level criminogenic factors are classified according to their nature into: organizational-management, socio-economic, and socio-psychological.

It is substantiated that after the moratorium on the purchase and sale of agricultural land and, accordingly, the opening of the land market in Ukraine, the determination of land offenses was transformed in a certain way. After all, a number of additional factors have appeared that determine the latter.

Conclusions are made regarding the further prospects of criminological knowledge of the announced problems, in particular in the context of taking

into account the determination of land offenses in their prevention.

Key words: crime, crime in the field of land relations, criminal offenses, land criminal offenses, determination, causes, conditions, criminogenic factors.

Література

1. Озвучено легальні схеми обходу мораторію на продаж землі в Україні. URL: <https://agroter.com.ua/2021/01/11/ozvucheno-legalni-shemy-obhodu-moratoriyu-na-prodazh-zemli-v-ukrayini/>.

2. Білоусова Н. Земля України без гриму: основні положення та наслідки закону про вільний ринок. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/735-zemlya-ukrayini-bez-grimu-osnovni-polojennya-ta-naslidki-zakonu-pro-vilniy-rinok>.

3. Біла книга «Стратегія розвитку земельних відносин в Україні» / Міністерство аграрної політики та продовольства України. Київ, 2021 р. URL: https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/PDF/Land-strategy_220530_092343.pdf.

4. Мартин А. Ліквідація державних органів земельних ресурсів як середньострокове завдання децентралізації в Україні. Земельний вісник України. 2018. Вересень. URL: <http://zemvisnik.com.ua/news/diskus-ine-pitannya>.

5. Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки: Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#n93>.

6. Вплив електронних аукціонів на джерела корупції на ринку землі: аналітичний огляд законопроекту № 2195 / Національне агентство з питань запобігання корупції. Київ, 2020. 9 с. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/Ryzyky_2195.pdf.

7. Портников В. Земельна сфера нині є корупційною ямою, держава щороку втрачає 10 мільярдів гривень – Алекс Ліс-симса. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30175508.html>.

8. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015р. №1437-р. URL: <https://zakon>.

rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80?v=617d3c0773158#Text.

9. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. № 995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>.

10. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text>.

11. Про схвалення Концепції боротьби з деградацією земель та опустелюванням: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 р. № 1024-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-2014-%D1%80#Text>.

12. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 8.11.2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>.

13. Война уже нанесла ущерб сельскому хозяйству Украины на более чем 4 млрд долларов. URL: <https://flet2017.com/vojna-uzhe-nanesla-ushherb-selskomu-hozyajstvu-ukrainy-na-bolee-chem-4-mlrd-dollarov/>.

14. Збитки екології України від повномасштабної війни оцінили у \$35 млрд. URL: <http://uaprom.info/news/185929-zbitki-ekologiyi-ukrayini-vid-povnomasshtabnoyi-vijni-ocinili-35-mlrd.html>.

15. Корнякова Т. В. Кримінологічні засади запобігання органами прокуратури злочинам проти довкілля: монографія. Київ: Ін Юре, 2011. 408 с.

16. Кулинич П. Ф. Земельна реформа в Україні: правові проблеми: монографія. Київ: Норма права, 2021. 308 с.

17. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України. Київ, 2020. 58 с. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/95/21/639895e2c0da3ba1c3e6b0465ad794f3_1603179685.pdf.

18. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: постанова Кабінету Міністрів України від 3.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>.

19. Колодяжний М. Г. Постпандемічний соціально-економічний апокаліпсис: стан і форми прояву. Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: Б. М. Головкін та ін. Харків: Право, 2021. Вип. 41. С. 118–126. DOI: 10.31359/2079-6242-2021-41-118.

20. Внутрішньо переміщені особи (ВПО). URL: <https://www.unhcr.org/ua/idps-ua>.

21. Швець А. Підтримати своїх. Як компанії піклуються про працівників під час війни. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/pidtrimati-svojih-yak-kompaniji-pikluyutsya-pro-pracivnikov-pid-chas-viyni-01082022-463588>.